

Sproglig integration – igen

Af Iben Mondrup

Bragt i Tidsskriftet Grønland 2012

Resumé

Det Grønlandske Selskab arrangerede i november 2011 en paneldebat om loven om sprogpolitik i Grønland. Loven har til formål at "sikre klare rammer for landets sprogpolitik, herunder sproglig integration(...)" Foruden mig sad PH.D. og forsker Arnaq Grove og chefkonsulent på Oqaasileriffik Per Langgård i panelet. Hermed følger mit bidrag til debatten.

Dengang, mine forældre kom til Grønland i 1972, var det for at være lærere i det grønlandske skole-system. De blev dermed en del af den store udviklingsplan, der skulle løfte Grønland op på et niveau tilsvarende det danske. De blev også en del af det fødestedskriterium, eller den racediskriminationspolitik, der forfordelte grønlændere i forhold til deres danske kolleger. En af fordelene ved at være dansk i Grønland under fødestedskriteriet var bl.a., at der var sat ekstra ressourcer af for at sikre, at det ikke skulle falde tilbage på mig, at mine forældre gjorde tjeneste i Grønland.

Da jeg var 7 år startede jeg i den grønlandske folkeskole i den danske klasse. Vi var 2 elever! Der var med andre ord sat lærerkræfter af, så Jakob og jeg ikke skulle være ringere stillet end vores jævnaldrende kammerater i Danmark. På intet tidspunkt havde vi undervisning sammen med de grønlandske børn. Og det børnegrønlandsk, som jeg faktisk talte, før jeg kom i skole, forsvandt ret hurtigt. Der var ingen, der betragtede det som et tab, heller ikke jeg. Jeg var jo barn.

Det der sker, når man sådan opdeler folk efter etnicitet, er, at man sætter skæl mellem dem. Ikke bare sproglige skæl, men også menneskelige. Der gik ikke ret lang tid, så havde jeg intet med mine grønlandske venner at gøre. Vi blev fremmede for hinanden. Ja, faktisk også bange for hinanden. Hvad der kun gjorde skællet dybere.

Første skoledag. Godhavn 1976. (Foto: Ebbe Mortensen).

Første skoledag. Godhavn 1976.
(Foto: Ebbe Mortensen).

Når jeg snakker med mine forældre om den situation i dag, siger de, at alle beslutninger blev taget for mit bedste. Desværre kom det til at virke modsat. I dag er jeg sikker på, at vi alle havde haft mere gavn af både sproglig og menneskelig integration. Det ville have været en fordel for alle, at vi havde lært hinandens sprog og 'måder' at være på at kende. Og jeg er sikker på, at både danske og grønlandske børn ville have kunnet bidrage til hinandens uddannelse. Både sprogligt og menneskeligt. Vi børn ville være blevet mere fortrolige med hinanden. Fordi vi ville omgås hinanden i det daglige og i undervisningen. Det ville have været en måde at signalere vores jævnbyrdighed på. Jeg er sikker på, at det skæl, som stadig æder sig ned mellem befolkningsgrupperne i Grønland, ville have været mindre.

Med indførelsen af den integrerede skole omkring år 2000 satte man i værk, at dansksprogede og grønlandssprogede børn skulle gå i klasse sammen. Meningen var at undervisningens skulle være differentieret, og målet var vel især, at de dansksprogede børn skulle lære sig grønlandsk. Man kan sige, at noget af det, jeg efterlyste indledningsvist, er blevet en realitet med skolereformen. Og jeg er sikker på, at de integrerede klasser er vejen frem for den grønlandske folkeskole – netop fordi man på den måde undergår fremmedgørelse og gensidig dæmonisering. Børn skal være sammen på lige vilkår. Problemet er bare, at skolereformens hensigter kun delvist bliver indfriet. Især de dansksprogede familier har anklaget skolereformen for – under dække af integration – at ville tvinge de danske børn til at tale grønlandsk. Og de grønlandssprogede har peget på den omvendte problemstilling, nemlig at de grønlandssprogede børn bør lære sig flere sprog for at have en reel chance i uddannelsessystemet. Der tegner sig med andre ord et frontsystem, hvad der sjældent er befordrende for integrationen.

I dag – mere end et årti efter skolereformen – kan man diskutere, om den her virket efter hensigten. Lærerne oplever, at i de skoleklasser, hvor der er mere end et par dansksprogede elever, begynder de grønlandske børn ofte at tale dansk indbyrdes. Omvendt går det meget trægt i den anden retning. De dansksprogede børn lærer ikke umiddelbart mere grønlandsk. På den måde kan man sige, at den integrerede skole kun delvist er en succes.

Sprogligt hierarki

Men hvad er det for nogle forhold, der gør det så trægt for den sproglige integration?

Kunstneren Julie Edel Hardenberg har lavet et kunstprojekt, som kan give os et hint om, hvad det er for en modstand, man er oppe imod. Igennem et halvt år satte hun sig for udelukkende at kommunikere på grønlandsk i Grønland – både når hun talte med grønlandssprogede og med dansksprogede. Hun samlede sine erfaringer i 10 små situationsrapporter. Det gennemgående i disse rapporter er den uforståen og irritation, ja, tilnærmelsesvis vrede, hun blev mødt med, når hun insisterede på

at bruge grønlandsk i Grønland. Selv om det hedder sig, at grønlandsk er det officielle sprog, og at sproget ikke er tilnærmelsesvist truet, så er det langt fra sådan, at man kan klare sig på grønlandsk i Grønland. Flere gange var Hardenberg ude for at måtte vente flere dage på respons på en enkel forespørgsel hos store grønlandske virksomheder – blot fordi hun bad om at måtte kommunikere på grønlandsk.

Der er mange interessante iagttagelser i Julie Hardenbergs projekt. F.eks. også den, at det var næsten umuligt for hende at fastholde en dialog på grønlandsk med andre grønlandssprogede, fordi de konsekvent slog over i dansk, hvis der var andre dansksprogede til stede. Men en af de i mine øjne vigtigste konstateringer er, at mange dansksprogede og dobbeltsprogede grønlændere holder sig tilbage i forhold til at tale grønlandsk. Mange af dem kan faktisk godt, men de gør det ikke. Og selv om man skulle tro, at de havde de bedste forudsætninger for f.eks. at lære deres børn at tale grønlandsk, så accepterer mange af de dansksprogede grønlændere, at der tales dansk i hjemmet. Hvad der altid er på bekostning af det grønlandske, og hvad der i sidste instans er med til at modvirke udviklingen i retning af flersprogethed.

Problemet er, tror jeg og vender nu tilbage til mit udgangspunkt, den situation som jeg skildrede med min egen skolegang. Dengang lå det helt eksplicit i daniseringsforetæget, at dansk kultur og sprog havde forrang frem for grønlandsk ditto. Det samme gør sig i øvrigt gældende i næsten alle tidligere kolonier – også her havde kolonimagtens sprog og kultur højere status. Og det er ikke lige sådan at råde bod på med lovgivning. I Grønland ser vi den paradoksale situation, at selv om grønlandsk officielt nyder anerkendelse som det officielle sprog, så har dansk reelt set højstatus. Det er ikke noget, som man taler så meget om. Jeg er ikke engang sikker på, at eksempelvis de dansktalende grønlændere er sig det bevidst. Men det viser sig, når man som Hardenberg eksperimenterer i praksis med sprogenes betydning.

Mine grønlandske kammerater, altså dem der gik i de grønlandske klasser, dengang jeg gik i skole, kan ikke andet end have undret sig over, hvorfor de ikke skulle være sammen med Jakob og mig. De må have lagt mærke til, at vi fik særbehandling. Fordi vores tarv blev betragtet som mere betydningsfuldt end deres. Den erfaring har de måttet leve med: At det var mere attraktivt at være dansker. Det kan man som nævnt desværre ikke lovgive sig ud af. Man kan ikke lovgive om menneskers følelser og om psykologi. Man kan kun prøve at forstå, og så tage den derfra. Måske er det heller ikke lovgivning, der er behov for. At ville regulere sprog og kultur er i sig selv problematisk. For hvem bestemmer egentlig, hvad der er den rette kultur?

Historiske levn

Med den grønlandske sproglov – eller som det jo hedder: loven om en sprogpolitik – sigtes der igen mod sproglig integration. Men selv om grønlandsk er det officielle sprog i landet, så lægges der nu mere vægt på flersprogethed og dermed også på en styrkelse af både dansk og engelsk. Det er meget sympatisk. Det kan alle være tjent med, dansksprogede såvel som grønlandssprogede. For det grønlandske sprogsamfund er immervæk bedst tjent med at kunne kommunikere med sin omverden. Og derude i verden handler sproglige dispositioner om, at sproget er et kommunikationsmiddel i vores måde at sameksistere, forhandle og forholde os til hinanden på. Det handler mere om det, end om at sproget i sig selv er en identitetsbærende markør.

Der er ingen tvivl om, at jeg synes, man selvfølgelig skal tale grønlandsk i Grønland. Men den ensidige fokusering på forholdet mellem sprog og kultur og national identitet er i mine øjne et levn fra den koloniale relation. Hardenbergs projekt viser os, at de koloniale strukturer stadig er i funktion, om end vi tror noget andet. Det bør man søge at forstå. Man kan starte med at analysere nogle af de resultater, som projektet lægger op til. Når man kender den modstand, man er oppe imod, er man også bedre rustet til at komme omkring den. For selvfølgelig skal vi tale grønlandsk i Grønland. Side om side med alle mulige andre menneskesprog. Når det er sagt, så er der naturligvis også andre veje at gå for at hhv. udbrede og udvikle sproget. Én af dem handler om at styrke undervisningen i sprogets historisk betingede konstruktion, i dets grammatiske love og deres anvendelse.

En anden – og lige så vigtig vej – handler om den måde vi bruger sproget på. Som det ser ud i dag, er det stærkt begrænset hvad der skrives og udgives på grønlandsk. Vi har ganske få forfattere, der skriver på grønlandsk, men hvad værre er: vi har ingen grønlandsksprogede redaktører på de grønlandske bogforlag. Det betyder i praksis, at skal en forfatter have vurderet sit manuskript med henblik på udgivelse, så er første fase at få det oversat til dansk! Det samme gør sig gældende på avisredaktionerne. Også her sidder der kun dansksprogede redaktører. Ikke bare er det en umulig opgave at være redaktør for et sprog, man ikke forstår, det er en katastrofe. Samlet set kan det måske være én af grundene til, at så mange vælger at læse dansk i stedet for grønlandsk, også når der faktisk er en valgmulighed. Aviserne kan berette om langt flere hit på de dansksprogede online-artikler end på de grønlandsksprogede. Mit gæt er, at man simpelthen mangler øvelse i at læse grønlandsk. Fordi der ikke findes tilstrækkelig læsestof-kvalitativt såvel som -kvantitativt.

Så endnu et bud på en vitalisering af det grønlandske sprog kunne være at styrke de skabende sprogbrugere, altså dem der vender og drejer og bruger sproget i deres arbejde med at formidle. Man kunne f.eks. starte med en forfatterskole? Det koster. Men det er simpelthen det hele værd!